

ABOUT EUROPENITY AND CHRISTIANITY IN THE VISION OF ALEXANDRU
PALEOLOGU

Ioana Miha

PhD Student, "1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia

Abstract: Through this paper, we propose a more precise and thoroughly documented approach to the vision of the intellectual Alexandru Paleologu on the notion of Europeanity. At the same time, our desire is to highlight the fundamental link that exists between Europeanity and Christianity. The two notions that we want to analyze and pass through the filter of the view of Al. Paleologu are interdependent. We intend to observe both the role that Christianity has played in the creation of European consciousness, especially the importance of this religion in contemporary Europe. Our attention will also be on how Al. Paleologu speaks in his writings about the two notions that we will submit to the analysis in our work.

Keywords: Christianity, Europe, Alexandru Paleologu, vision, culture.

În contextul actual al discuțiilor cu privire la viitorul politic și economic al Europei, nu se aud prea multe discuții referitoare la viitorul religios al acesteia. Astfel că, întrebarea care apare în această situație se referă la cât de creștină mai este Europa contemporană și care va fi viitorul religios al acesteia. Fiind un creștin practicant în ultima etapă a vieții, deoarece de-a lungul existenței sale a parcurs un lung și de multe ori, anevoios drum până la descoperirea divinității, Alexandru Paleologu și-a exprimat în nenumăratele rânduri gândurile sale cu privire la europenitate, creștinism și locul spiritual și cultural al României în cadrul bătrânului continent.

Cu toate că susține ideea de identitate culturală a fiecărei națiuni în parte, maestrul Al. Paleologu nu cade în capcana corelării creștinismului, mai cu seamă a ortodoxiei, cu ideea de națiune. Astfel, observăm delimitarea concretă pe care acesta o face între națiune și ortodoxism: „Ideea de națiune este una, ideea de ortodoxie, legată de națiune, mi se pare alta, greșită. Nu pot să accept ideea de ortodoxie ca etnogeneză”.¹ Omul de cultură consideră că a fi european e o realitate mult mai veche decât structurile europene, care au apărut cu cel mult trei-patru secole în urmă.

În ceea ce privește legătura strânsă dintre europenitate și creștinism, Alexandru Paleologu afirmă ferm că nu putem vorbi de o conștiință europeană decât de la creștinism încoace, această religie fiind liantul care a unit țările continentului european. Din perspectiva maestrului, Europa este o construcție creștină, care a luat ființă acum mai bine de două milenii, când religia creștinească a apărut pe acest continent. Desigur că vorbind despre cultură și civilizație, Al. Paleologu nu contestă importanța fundamentală a civilizațiilor care existau încă din Antichitate pe meleagurile europene, însă subliniază rolul esențial pe care creștinismul l-a avut în formarea unei mentalități europene, mentalitate care ulterior, datorită idealurilor comune pe care le împărtășeau națiunile continentului, a început să devină preponderentă. Foarte frumos afirmă Al. Paleologu: „Adevărul este că, înainte de creștini,

---

¹Alexandru Paleologu, *Moștenirea creștină a Europei*, ediție îngrijită de Fabian Anton, Cluj Napoca, editura Eikon, 2003, p. 56

Europa n-a fost deloc. Au fost niște imperii care ocupau o parte din acest continent și din altele limitrofe. Dar numele mitologic de Europa (mama lui Minos și bunica Minotaurului) nu exista ca o conștiință continentală decât de la creștinism încoace. Și în special de la creștinarea barbarilor din nord (creștinarea germanilor, a francilor, a scandinavilor și a slavilor).² Componenta greco-romană este practic fundamentul inițial al civilizației europene. De altfel, originile acestei civilizații se află în lumea greco-romană din antichitate. Dacă supunem analizei istoria antică, constatăm că aceasta începe cu ceea ce se numește Orientul Antic, care era format din civilizațiile orientale, egipteană, asiro-caldeană, medo-persană, iudaică, feniciană. În acest context intră și civilizațiile extrem-orientale, situate mult mai departe din punct de vedere geografic. Interesant de analizat și important în egală măsură, este faptul că, în ceea ce privește civilizația europeană, ea a apărut ulterior acestora, dezvoltându-se în mod independent și original față de toate celelalte. Considerăm că acesta este, de fapt, caracterul esențial care stă la baza formării civilizației europene.

Împărtășim întru totul ideea intelectualului Al. Paleologu cu privire la faptul că apariția și răspândirea creștinismului a schimbat fața continentului european. Aportul creștinismului a fost unul fundamental și definitoriu. Nu se poate vorbi astăzi despre cultura și civilizația europeană fără a avea în vedere factorul creștin și influența pe care acesta l-a avut. Noua religie care ale cărei etologie era tot din Orient, fiind construită pe structuri teocratice, asemenea lumii iudaice, a realizat o osmoză cu fondul greco-roman. Această lume culturală a reprezentat modul perfect de exprimare și interpretare al acestei religii, fapt pentru care această difuziune s-a realizat aproape perfect. Influențe au existat și dintr-o parte, și din cealaltă. Multe din sărbătorile cu caracter păgân au fost păstrate mai departe în timp, schimbându-li-se doar conținutul și semnificația. Creștinismul a beneficiat cu mare succes de aportul filosofiei grecești pentru a putea să fie perceput în mediile intelectuale înalte. El a fost o componentă majoră pentru că toată lumea europeană a dezvoltat o cultură și o civilizație sub înrâurirea acestei mari religii monoteiste, universale, care a regenerat cursul istoriei și viața culturală și de zi cu zi a Imperiului Roman, în multe privințe. Bineînțeles că nu doar Imperiul Roman a fost receptiv la această nouă religie, ci și celelalte regiuni și formațiuni administrative, însă, din punct de vedere politic și cultural, creștinismul și-a dovedit caracterul creator. El a dezvoltat și tradiția limbilor sacre. Alături de cele trei limbi sacre - greaca, latina și ebraica, slava primește și ea în Evul Mediu acest statut, influențând civilizația și cultura românească. Ea este o limbă sacră pentru toată populația ortodoxă vorbitoare sau care folosește în scris slavona. Europa este, cu bune și cu rele, de aproape două milenii, leagănul creștinismului.

Asemenea lui Paul Valéry care în definirea noțiunii de european include trei straturi: spiritul gândirii grecești, amprenta romană și creștinismul, Alexandru Paleologu oferă credit celor trei componente fundamentale ale creării europenității. Prin intermediul acestor fundamente s-a putut realiza Europa, însă, creștinismul reprezintă elementul de bază care a determinat saltul de la cele două variante antice europene la ceea ce putem numi astăzi Europa. În Europa s-a perpetuat, secole de-a rândul, o tradiție a gândirii, o anumită mentalitate, aflată în strânsă legătură, ba chiar generată fiind de creștinism. Nu considerăm a fi important, în acest sens, dacă un european este ortodox sau catolic, dacă este un creștin practicant sau nu, esența transmiterii tradiției gândirii nu constă în aceste valențe. Pentru a ilustra mai bine acest aspect, ni se pare relevantă atitudinea lui Al. Paleologu, care mărturisește la un moment dat că: „există o singură civilizație creștină. Aceasta ocupă Europa, în bună măsură cele două Americi și chiar zonele în care s-a exercitat un creștinism

---

²*Ibidem*, p.66

misionar. Variantele stilistice ale creștinismului nu pot merge până acolo încât să constituie linii de fractură.³

Dintotdeauna au existat polemici cu privire la modul în care creștinismul, și nu doar creștinismul, ci marea majoritate a religiilor, s-au răspândit, însă nu considerăm că ar trebui menționate și analizate aceste diferențe de perspectivă. Important însă, considerăm a fi modul în care mai multe popoare, cu rădăcini și tradiții diferite, cu mentalități și activități diverse, au ajuns la un sens comun sub acțiunea de unire a creștinismului, și mai cu seamă, cum conceptele care stau la baza acestei religii: iubirea, smerenia și respectul, au avut impact asupra mentalității colective a popoarelor care au îmbrățișat această religie. Odată cu apariția și răspândirea creștinismului, se afirmă valoarea elementului transcendent, a lumii de dincolo, realitatea de aici însemnând doar o manifestare palidă sau chiar o imitare a ceea ce va urma în veșnicie. Dacă privim în istorie, putem observa cum dorința omenească de a structura lumea în care aceasta după chipul împărăției lui Dumnezeu a fost prezentă mereu, chiar dacă era involuntară și insesizabilă. Societățile umane din Europa mereu s-au construit urmărind o anumită ierarhie. Acest lucru nu este unul izolat, în Orientul Îndepărtat existând principii similare de constituire a societății (India, China, Japonia etc.). Această ierarhie se păstrează chiar și-n zilele noastre, dovedindu-se a fi mai mult sau mai puțin eficientă, însă funcționalitatea ei este elementară în păstrarea unui echilibru. Dacă urmărim cu atenție Scripturile, putem observa că ierarhia există și-n lumea spirituală creștinească. Astfel că, după Sfânta Treime (compusă din Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt), există cete și legiuni de îngeri: Serafimii, Heruvimii, Scaunele, Domniile, Puterile și Stăpâniile. Așadar, conform tradiției creștinești, Biserica se împarte în două structuri: Biserica luptătoare, adică aceea care cuprinde pe credincioșii care sînt încă în viață, și care luptă în viața pământească pentru dobândirea mântuirii, și Biserica biruitoare sau triumfătoare, în care sunt incluși credincioșii care au trecut din lumea aceasta în cealaltă dimensiune a existenței creștinești.

Referitor la diferențele existente între Europa Occidentală și cea de Est, considerăm relevant următorul pasaj: „Lumea răsăriteană și lumea apuseană, aparținând aceleiași mari “familii” europene, sunt și ele surori (chiar dacă învitregite mistic la 1054), locuind într-o singură casă și avînd destule de învățat una de la cealaltă. Precum Marta și Maria, ele vădesc firi deosebite, însă valorificând în chip propriu aceeași tradiție istorică și religioasă. Răsăritul, are vocația predominantă a interiorizării, a contemplației, mergînd pînă la sfidarea istoriei și a civilizației materiale. Tocmai de aceea tipul uman exemplar al acestei lumi a fost odinioară Sfîntul. Apusul, are vocația predominantă a exteriorizării prin faptă, a activismului istoric, de unde splendorile terestre ale unei civilizații ce riscă despiritualizarea. Nu-i întâmplător că tipul uman exemplar al acestei lumi a fost odinioară Cavalerul. Răsăritul este lumea eroismului lăuntric, Apusul este lumea eroismului exterior. Și una și cealaltă rodesc după geniul propriu, câtă vreme ies în întâmpinarea lui Dumnezeu cu nădejdea aceleiași Învieri.”⁴

Considerăm că nu greșim dacă afirmăm faptul că religia creștină a oferit Europei o orientare profundă, care avea să schimbe cursul istoriei bătrînelui continent, șlefuid modul de viață al oamenilor și al civilizației europene. Indiferent unde este situat creștinul european, fie că este în partea răsăriteană a continentului, în sud, în nordul îndepărtat sau în Vest, omul european este părtaș cel puțin unui minim de valori legate de creștinism.

În prezent, subiectul legat de creștinătatea europeană este unul puternic controversat și delicat. Cu privire la soarta creștinismului atât în contemporaneitate, cât și-n viitor, Alexandru Paleologu considera că: „Există o tendință, e clar asta, de a distruge în Europa

---

³*Ibidem*, p. 75

⁴Răzvan Codrescu, *Icoana Europei creștine*, în “Lumea Credinței”, București, 14 martie 2018: <http://www.lumeacredintei.com/ortodoxie-si-traire/icoana-europei-crestine/>

moștenirea creștină.”⁵ La prima vedere, ar putea părea o afirmație de-a dreptul șocantă, însă analizând actualele tendințe spre care se tinde în lumea occidentală și probleme cărora europenii trebuie să le facă față, nu putem decât să catalogăm afirmația maestrului ca fiind dureros de adevărată. Întrebat fiind care e viziunea sa cu privire la „noua Europă” și la legătura dintre aceasta și religia creștină, intelectualul Al. Paleologu mărturisește: „O văd chiar incongruentă cu tradiția și cu civilizația europeană și creștină. Când zic creștină, repet, nu vreau să impun supremația creștinismului în Europa. Dar este o realitate că Europa este o creație a creștinismului. Nu am nici o pretenție de supremație asupra altor culturi și civilizații. Ca, de exemplu, asupra culturilor și civilizațiilor multimilenare asiatice. Cu o singură diferență. Dintre toate filozofiile, toate înțelepciunile, toate religiile, creștinismul are cea mai mare fluiditate, cea mai mare cuprindere a realului, cea mai remarcabilă înțelegere a realului imediat și uman.”⁶

Dacă ne oprim să analizăm ponderea creștinismului în Europa în zilele noastre, constatăm că între țările continentului european există deosebiri fundamentale în ceea ce privește aspectul religios. Pe de o parte, există țări predominant teiste, precum Grecia, Rusia, Turcia, Cipru, România, Malta, Polonia și Portugalia, în care credința în Dumnezeu depășește 75%. Pe de altă parte, există țări în care ateismul este pregnant, cu o pondere de peste un sfert din populație care se declară ateistă. Aici includem țări precum: Franța, Cehia, Olanda, Danemarca, Belgia, Estonia și Germania. Societatea europeană a zilelor noastre înregistrează dezbateri intense despre rolul rădăcinilor creștine în construcția Europei moderne, despre importanța reprezentanților Bisericii în societatea civilă și a laicilor în Biserică.

În concluzie, Alexandru Paleologu este un apologet al credinței creștinești, care de-a lungul existenței sale a căutat mereu divinul, însă nu pentru a-l păstra doar pentru sine, ci cu dorința de a-l împărtăși celorlalți. În memoriile sale și în conversațiile purtate, Al. Paleologu a militat mereu pentru cunoașterea și aprofundarea trecutului și a prezentului religiei și a spiritualității creștinești.

BIBLIOGRAPHY

1. PALEOLOGU, Alexandru, *Moștenirea creștină a Europei*, ediție îngrijită de Fabian Anton, Cluj Napoca, editura Eikon, 2003
2. PALEOLOGU, Alexandru, *Souvenirs merveilleux d'un ambassadeur des golans*, , Ediția Balland, Paris, 1992

Surse Internet:

1. Răzvan Codrescu, *Icoana Europei creștine*, în “Lumea Credinței”, București, 14 martie 2018: <http://www.lumeacredintei.com/ortodoxie-si-traire/icoana-europei-crestine/>

---

⁵ Alexandru Paleologu, *Moștenirea creștină a Europei*,...p.86

⁶*Ibidem*, p.88